

ЗМІСТ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО ПИСЕМНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

CONTENT OF TEACHING ENGLISH WRITTEN COMMUNICATION OF FUTURE JOURNALISTS

У статті висвітлено найбільш важливі проблеми навчання писемного спілкування. Докладно розглянуто лінгводидактичні основи англomовного писемного спілкування майбутніх журналістів. Наведено перелік умінь, якими, відповідно до вимог мовленнєвої компетентності щодо писемного мовлення, повинні оволодіти студенти-журналісти. Визначено низку аспектів, які відображають сутність і складники писемного спілкування фахівців засобів масової інформації. Представлено структуру формування компетентності професійно орієнтованого англomовного писемного спілкування в майбутніх журналістів. Визначено перспективи наукових розвідок із даної теми.

Ключові слова: зміст навчання, англomовне писемне спілкування, іншомовна компетентність, майбутні журналісти.

В статье освещены наиболее важные проблемы обучения письменному общению. Подробно рассмотрены лингводидактические основы англоязычного письменного общения будущих журналистов. Приведен перечень умений, которыми, в соответствии с требованиями речевой компетентности по письменной речи, должны овладеть студенты-журналисты. Определен ряд аспектов, отражающих сущность и составляющие письменного общения спе-

циалистов средств массовой информации. Представлена структура формирования компетентности профессионально ориентированного англоязычного письменного общения у будущих журналистов. Определены перспективы научных исследований по данной теме.

Ключевые слова: содержание обучения, англоязычное письменное общение, иноязычная компетентность, будущие журналисты.

The article deals with the most important problems of the content of teaching written communication. The lingvodidactic basis of the English written communication of future journalists is discussed in details. The list of skills, which, in accordance with the requirements of speech competence in relation to written speech, must be mastered by students-journalists is defined. There are a number of aspects that reflect the essence and components of the written communication of media professionals. The structure of competence formation of professionally oriented English-language written communication of future journalists is presented. The prospects of scientific researches on this topic are determined.

Key words: content of teaching, English written communication, foreign language competence, future journalists.

УДК 378:016:811.111

Жовнич О.В.,

канд. пед. наук,

старший викладач кафедри методики навчання іноземних мов

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У результаті розширення міжнародних соціально-економічних, політичних, культурно-освітніх зв'язків нагальна потреба вдосконалення методики вивчення іноземних мов у процесі професійної підготовки фахівців у ЗВО. На початку ХХІ ст. невпинно збільшується роль писемного мовлення у вивченні іноземної мови, що відображено в Державних стандартах освіти. Оволодіння навичками створення іншомовних письмових текстів різних типів є найбільш складним і проблемним завданням, розв'язанню якого присвячені наукові дослідження багатьох учених, серед яких такі: І. Бім, Н. Гез, І. Задорожна, А. Климентенко, Л. Мазунова, Р. Мільруд, Н. Микитенко, Л. Морська, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, П. Сисоєв, В. Скалкін, Е. Соловова, О. Тарнопольський, А. Щукін, D. Brookes, D. Byrne, V. Evans, T. Hedge, W. Littlewood, A. Raimes, J. Swales, C. Tribble, R. White.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення науково-методичної літератури засвідчує, що дослідники по-різному трактують проблеми змісту навчання писемного мовлення, завдань писемної комунікації, вибору вправ для навчання письма. Тривають пошуки нових, більш продуктивних дидактичних прийомів і методів, які якнайповніше відповідали б вимогам Загально-

європейських рекомендацій із мовної освіти [4] і сьогоденним потребам фахівців. Одна із провідних цілей іншомовної підготовки майбутніх журналістів полягає в тому, щоби навчити їх писати такі тексти іноземною мовою, які освічена людина вміє писати рідною мовою, тобто сформувати вміння та навички професійно орієнтованого англomовного писемного спілкування. Досягнення цієї мети потребує аналізу та визначення всіх аспектів і компонентів процесу навчання англomовного писемного мовлення майбутніх журналістів, а також розроблення на цій основі системи вправ і відповідної методики із застосуванням найбільш продуктивних засобів. Завдання викладача полягає, зокрема, у проектуванні та створенні сприятливих умов для реалізації освітнього процесу з навчання англomовного писемного спілкування.

Мета статті. Дослідити найбільш значущі проблеми змісту та сутності навчання писемного мовлення майбутніх журналістів у ЗВО з урахуванням специфіки їхньої професійної діяльності, а також лінгводидактичних основ англomовного писемного спілкування.

Виклад основного матеріалу. Передусім зазначимо, що зміст освіти – це «педагогічно сформована система знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності й емоційно-ціннісного

ставлення до світу, засвоєння якої забезпечує якості особи, її професійний, інтелектуальний, етичний, естетичний, емоційний і фізичний розвиток» [3, с. 320]. Відомо, що провідна роль у засвоєнні змісту навчальної дисципліни належить таким його компонентам, як знання, вміння та навички.

Згідно з результатами наукових досліджень, зміст навчання іноземних мов охоплює: 1) рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання, володіння якими передбачає здатність відтворювати ізольовані лексичні, граматичні та лексико-граматичні одиниці рідною мовою під час їх сприйняття іноземною та навпаки; 2) рецептивні та репродуктивні лінгвістичні навички, які полягають у здатності правильно відтворювати рідною та іноземною мовою словосполучення і речення з мовним матеріалом, що вивчається; 3) репродуктивні та продуктивні лінгвістичні вміння, що передбачають спроможність вживати кожну мовну одиницю в поєднанні з раніше вивченим матеріалом; 4) репродуктивні та продуктивні вміння, які охоплюють здатність правильного виконання мовленнєвих дій у межах кожної теми з поступовим переключенням уваги з форми висловлювання на його зміст; 5) мовленнєві вміння читати, говорити і писати, які передбачають вільну мовленнєву діяльність з повним зосередженням уваги на основному змісті висловлювання; 6) інтегровані вміння, що полягають у здатності виконувати іншомовну мовленнєву діяльність не лише в межах навчальних мовленнєвих ситуацій, а в безпосередній професійній і повсякденній діяльності [7, с. 114].

У Концепції мовної освіти в Україні визначено, що зміст навчання мов має бути різноплановим і відображати три взаємопов'язані складники: мовні та мовленнєві знання, практичні вміння та навички, цінності [6]. Отже, зміст навчання мов структурується за чотирма наскрізними змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною і діяльнісною (стратегічною).

У змісті навчання іншомовного спілкування виділяють три компоненти (Т. Павельєва [10, с. 18], Г. Рогова [12, с. 38–46], О. Тарнопольський [17, с. 41–63] та ін.): 1) лінгвістичний, що поєднує мовний і мовленнєвий матеріал; 2) психологічний (формування вмінь і навичок користуватися іноземною мовою з комунікативною метою, розуміння характеру взаємодії писемного мовлення з іншими формами мовлення, урахування інтересів і мотивів студентів); 3) методологічний компонент, пов'язаний з оволодінням прийомами навчання (опанування знань через мовний аналіз, формування вмінь і навичок роботи з довідковим матеріалом, самостійної роботи).

Аналіз цих змістових компонентів дозволяє зробити висновок, що в процесі навчання писемного мовлення студентам-журналістам необхідно засвоїти мовні правила, оволодіти знаннями лек-

сичного та граматичного матеріалу, навчитися користуватися ними для вираження думок засобами іноземної мови, набути навичок застосування різноманітних опор під час самостійного складання письмового висловлювання.

Зміст писемного повідомлення, як і усного, передається лінгвістичними знаками найвищого рівня. Для формування та розвитку вмінь висловлювати думки в письмовій формі треба, передусім, навчити студентів оперувати, окрім слова та речення, абзацом, розрізняти й опанувати різні види письмових повідомлень, створювати зв'язний текст тощо [8, с. 93]. Оскільки письмові повідомлення мають певну структуру (тема, ідея, спосіб викладу думок), зумовлену змістом висловлювання (розповідь, опис, пояснення, міркування), видом повідомлення та його значенням, усе це, безперечно, має враховуватися в змісті навчання писемного мовлення [1, с. 85]: автор повинен розуміти призначення письмового тексту, зважати на особливості своєї аудиторії (читачів), вибудовувати композицію, правильно обирати мовні засоби [14, с. 188]. Майбутніх журналістів необхідно навчити не лише розуміти формальні мовні ознаки письмового тексту, а й створювати тексти як одиниці комунікації [11, с. 64].

Оскільки навчання писемного мовлення передбачає формування здатності здійснювати письмове мовне спілкування з носіями мови в реальних життєвих ситуаціях, науковці та методисти пропонують включати в зміст освіти предметну інформацію, а також формувати вміння працювати з текстами і створювати власні тексти [15]. Предметна інформація передбачає знання: правил; дат, фактів, подій, біографій відомих людей; термінів і понять; проблем і етапів розвитку суспільства, країн, культур, конкретного історичного періоду, наукових теорій тощо; ціннісних орієнтирів сучасного суспільства; причин і наслідків глобальних явищ; основних джерел отримання інформації; способів діяльності щодо розв'язання тих чи інших завдань (стратегії діяльності). Уміння працювати з текстами передбачає здатність визначити тематику, проблематику, вид, жанр тексту; знаходити потрібну інформацію в різних джерелах; перевірити ступінь достовірності інформації із залученням додаткових джерел; працювати з довідковим апаратом книги або тексту; володіти різними видами читання; визначити структурні компоненти тексту; визначити основну ідею та тему тексту; виділяти головне та другорядне, ігнорувати надлишкову інформацію; групувати інформацію на основі зазначених ознак; фіксувати потрібну інформацію у вигляді записів, тез, ключових слів, плану, конспекту; установлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями й явищами; розуміти інформацію на рівні змісту та сенсу; аргументувати власні оціночні судження,

визначати своє ставлення до прочитаного; порівнювати і зіставляти (факти, твори, героїв, етапи розвитку, рідну й іноземну культуру тощо); володіти різними видами переказу (докладний, короткий, від різних осіб).

Відповідно до програм з англійської мови для студентів факультетів журналістики, вони повинні оволодіти англійською мовою на рівнях B2 (незалежний користувач, просунутий рівень) і C1 (досвідчений користувач, автономний рівень), а це означає, що майбутні журналісти повинні вміти створювати власні тексти англійською мовою. На основі вимог до мовленнєвої компетентності щодо писемного мовлення, визначених у «Загальноєвропейських рекомендаціях» [4], студенти повинні оволодіти такими вміннями: продукувати чіткий, детальний, добре структурований текст на широке коло тем, пов'язаних із професійними зацікавленнями студента; писати есе чи доповідь, узагальнюючи інформацію або наводячи аргументи «за» та «проти» певного погляду; писати листи, твори і доповіді на складні теми; писати тексти в певному стилі мовлення, статті складної структури, резюме, огляди професійних і літературних праць; добирати мовленнєві засоби, які дають можливість студенту формулювати чіткі та коректні висловлювання в потрібному стилі на широке коло загальних, академічних, професійних або побутових тем, не обмежуючись предметом висловлювання; створювати зв'язні та цілісні висловлювання, вживаючи в повному обсязі різноманітні доречні структури, широкий набір конекторів та інших засобів зв'язку; продукувати виразне, плавне, логічне мовлення; здійснювати граматичний контроль складного мовлення, підтримувати високий ступінь граматичної правильності; робити продумані описи і розповіді, інтегруючи підтеми, розвиваючи окремі положення та завершуючи відповідним висновком.

Навчальна програма з дисципліни «Іноземна мова за фаховим спрямуванням», що відповідає рівням B2 – C1, передбачає вміння написання офіційного листа (лист-скарга, лист про прийом на роботу, лист-запит); проектної/курсової роботи; складання письмового оцінювання доповіді, проектної роботи; написання рецензії на фільм або виставу, прослухану доповідь, прочитану книгу; написання переказу (розгорнутого, стислого, вільного); вміння реферування й анотування; написання твору (описового характеру, твір-розповідь, твір-роздум); уміння проведення інтернет-дискусії й участі в ній.

У результаті аналізу досліджень учених-методистів і відповідних положень сучасних стандартів освіти виділимо зміст навчання писемного спілкування майбутніх журналістів. Він охоплює такі аспекти: лексико-граматичний; орфографічний і пунктуаційний; лексико-стилістичний; структурно-

організаційний; предметний; комунікативний; соціокультурний [10, с. 32–35], а також професійно спрямований (прикладний) аспект.

Лексико-граматичний аспект полягає в насиченні активного вокабуляра студентів лексикою з актуальних тем і проблем; також майбутні журналісти повинні вміти використовувати різноманітні граматичні структури відповідно до комунікативного завдання та формату висловлювання. Для забезпечення *орфографічної коректності* писемного спілкування потрібно навчати студентів, використовуючи відомості з історії та теорії мови, лінгвістики, лексикології, термінології та інших суміжних наук. Доцільно також приділити увагу навчання майбутніх журналістів правил пунктуації (крапка з комою (*semicolon*), тире (*dash*), дефіс (*hyphen*) тощо).

Лексико-стилістичний аспект визначає вміння студентів диференціювати стилі писемного мовлення та дотримуватися їх під час складання власних текстів. Лексико-стилістичне оформлення тексту відіграє значну роль у змісті навчання писемного мовлення. Залежно від стилю варіюється добір адекватних мовних засобів, а також реєстр (*register*) – сукупність різноманітних мовних засобів, що асоціюються зі специфічною лексикою, типовою для певної галузі та необхідною для досягнення цілей спілкування [9]. Зазвичай виокремлюють три реєстри: офіційний, нейтральний і неофіційний [13]. Вивчення особливостей реєстрів спрямовано на усвідомлення студентами соціальних чинників, що зумовлюють вибір варіанта мовлення – галузі діяльності, статусно-рольових відносин учасників комунікації [2]. Безперечно, треба навчити різних стилістичних прийомів і використанню коректного реєстру тексту під час складання текстових матеріалів. Кінцевою метою навчання писемного мовлення є складання власних мовних творів (текстів), тому їхня *структурна організація* – один із визначальних аспектів змісту навчання писемного мовлення. Необхідно навчити студентів адекватного використання засобів логічного зв'язку, поділу тексту на абзаци, дотримання належної компоновки тексту для різних форматів: привітання, телеграми і співчуття, записки, етикетки, титри, замітки, меню, реклама, запрошення, ділові листи, заяви, резюме, посилання, листи-скарги, рецепти, щоденники, журнали, диктанти, реферати, короткі звіти, рецензії, доповіді, анотації, проекти, есе, історії тощо [9]. Суть полягає в навчанні організації адекватних мовних засобів у текстові фрагменти, а їх – у зв'язний цілісний текст з урахуванням закономірностей текстотворення відповідно до заданого формату. Знання про *предмет* виконує функцію когнітивної схеми, що дає напрям думкам, за яким автор намагається знайти відповідь на питання чи вирішити проблему. Як зміст навчання писем-

ного мовлення, як уже зазначалося, виділяють такі предметні знання: дати, події, імена діячів (за профілем навчання), історичні передумови і тенденції розвитку процесів та явищ, терміни і поняття, ціннісні орієнтири, стратегії діяльності [15]. Важливим аспектом навчання писемного мовлення як *комунікативного вміння* є звернення до аудиторії (реального чи уявного читача), для якої автор пише свій твір. Підготовка до іншомовної комунікації є вагомим складником професійної підготовки студентів-журналістів, оскільки володіння основами ділового, професійно орієнтованого спілкування (як рідною, так і іноземною мовами) є показником компетентності, професіоналізму сучасного журналіста. Зазначимо, що формування комунікативної компетентності як провідної мети вивчення іноземної мови здійснюється на основі оволодіння: енциклопедичними знаннями; лінгвістичними знаннями, вміннями і навичками використання мовленнєвих засобів, за допомогою яких фахівці обмінюються інтенціями і досягають професійних цілей; знаннями норм, правил і умовностей ділового й особистісного спілкування, прийнятих у різних соціумах [5, с. 124]. Незаперечним є факт, що зміст письмового тексту має відображати всі аспекти поставленого комунікативного завдання; має бути врахована мета створюваного матеріалу й особливості адресата. Тому майбутніх журналістів доцільно навчати диференціації комунікативних завдань, використання адекватних мовних засобів, стилістичних прийомів, засобів логічного зв'язку, граматичних і синтаксичних структур для розв'язання комунікативного завдання.

Професійно спрямований (прикладний) аспект. Аналіз сучасних вимог до рівня підготовки журналістів дає змогу виділити види тексту за їх форматами, яких доречно навчати студентів усіх журналістських профілів у процесі іншомовної підготовки: написання офіційного листа (лист про прийняття на роботу, лист-скарга, лист-запит, робоче листування з партнерами); реферування й анотування; написання твору; оформлення доповіді, презентації, проекту; написання рецензії на переглянутий фільм або виставу, прочитану книгу; написання переказу; оформлення авторської (творчої) заявки на запропоновану тему; участь в інтернет-заходах. У практиці навчання іноземних мов, зокрема іншомовного писемного спілкування, актуальним є опанування *соціокультурних стереотипів мови*, що вивчається. Для цього студентів-журналістів варто ознайомлювати з подіями й явищами культури, культурно-естетичними особливостями країни, утвердженнями в мовній практиці формами письмового етикету, навчати будувати свою мовну поведінку відповідно до соціального статусу партнерів, «вмінню адекватно розуміти й інтерпретувати лінгвокультурні факти» [16].

На основі вивчення кваліфікаційної характеристики, компонентів компетентності англомовного писемного спілкування, а також урахувавши складники змісту навчання писемного мовлення студентів-журналістів у ЗВО, доходимо висновку, що в майбутніх журналістів доцільно формувати компетентність професійно орієнтованого англомовного писемного спілкування за такою структурою: 1) лінгвістичний компонент (добирати адекватні лексичні одиниці відповідно до поставленого комунікативного завдання; використовувати різноманітні граматичні структури і синтаксичні конструкції; орфографічно коректно оформляти письмові мовні висловлювання; поділяти текст на речення із правильним пунктуаційним оформленням; диференціювати стилі писемного мовлення (науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, розмовний, художній, епістолярний); дотримуватися обраного стилю під час розв'язання комунікативного завдання; використовувати різноманітні стилістичні прийоми в процесі складання текстів; поділяти тексти на логіко-сміслові абзаци; дотримуватися відповідного регістру тексту; складаючи тексти, дотримуватися задуманої/заданої структури; використовувати стилістичні засоби емоційного впливу на читача; 2) дискурсивний компонент (логічно та зв'язано викладати свої думки; дотримуватися структури побудови речень; складаючи тексти, застосовувати засоби логічного зв'язку; починати, розвивати і завершувати тему різноманітно, уникаючи усталених «кліше»; поєднувати лексико-граматичний матеріал і змістовний компонент за допомогою засобів когезії, створювати на основі одного або декількох мікротекстів композиційно-змістове ціле – письмовий текст; 3) комунікативний компонент (розв'язувати поставлені комунікативні завдання; формулювати мету свого висловлення; добирати адекватні мовні засоби, граматичні та синтаксичні структури; пояснювати поняття, проводити аналогії); 4) лінгвосоціокультурний компонент (будувати власну мовну поведінку відповідно до соціального статусу комунікативних партнерів і соціокультурних стереотипів мови, що вивчається; адекватно викладати соціокультурні факти і матеріали; розуміти культурні, естетичні, історичні особливості країни, мова якої вивчається; дотримуватися прийнятих у мові форм письмового етикету); 5) професійно спрямований компонент (використовувати різні джерела інформації для здобуття знань про предмет або проблему; залучати знання з інших дисциплін для оволодіння повною інформацією про предмет або явище; оперувати термінами і поняттями із заданої теми або проблеми; редагувати текст відповідно до мовних норм; письмово презентувати виконаний журналістський проект із заданої теми; писати статті, репортажі на запропоновану тематику; формулювати змістовні та цікаві заголовки;

створювати редакційний контент для інтернет-ЗМІ; давати письмову оцінку статті, матеріалу, редакційної роботи; аналізувати тематику та зміст друкованого видання, інтернет-ресурсу, теле- чи радіопередачі; готувати редакційну рецензію на фільм, книгу, телепередачу; реферувати й анотувати журналістські публікації; брати участь в інтернет-дискусіях різноманітного професійного змісту) [10, с. 47–48].

Отже, компетентність професійно орієнтованого англомовного писемного спілкування майбутніх журналістів – це готовність і здатність виявляти сукупність мовних, мовленнєвих, дискурсивних, комунікативних, соціокультурних, соціолінгвістичних і професійно-інформаційних компонентів у ситуації реальної міжкультурної комунікації, де «готовність» – довготривале, інтегративне особистісне утворення, що охоплює мотиваційну, емоційно-вольову, установчо-поведінкову та рефлексивну складові частини, а «здатність» містить когнітивний та поведінковий складники, тобто знання, вміння, навички й усвідомлення сутності іншомовного писемного спілкування як професійного обов'язку журналіста [18, с. 136].

Висновки. Отже, у результаті аналізу досліджень учених-методистів і відповідних положень сучасних стандартів освіти ми виділили в змісті навчання писемного спілкування майбутніх журналістів низку аспектів, які відображають сутність і складники мовлення фахівців галузі засобів масової інформації, як-от: лексико-граматичний; орфографічний і пунктуаційний; лексико-стилістичний; структурно-організаційний; предметний; комунікативний; професійно спрямований; соціокультурний. На основі вивчення кваліфікаційної характеристики доходимо висновку, що в майбутніх журналістів доцільно формувати компетентність професійно орієнтованого англомовного писемного спілкування за такою структурою: лінгвістичний; дискурсивний; комунікативний; лінгвосоціокультурний; професійно спрямований компоненти.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на побудову ефективної моделі злагодженого функціонування всіх компонентів процесу навчання англомовного писемного мовлення майбутніх журналістів, а також розроблення на цій основі системи вправ і відповідної методики із застосуванням найбільш продуктивних засобів навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаращук К., Гаращук Л. Особливості навчання писемного мовлення учнів середнього ступеня загальноосвітньої школи. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2004. Вип. 19. С. 83–86.

2. Евстафиади О. Коммуникативные регистры и виды речи. *Наука и современность*. 2010. № № 5–3. С. 24–28.

3. Енциклопедія освіти/за. ред. В. Кременя. К.: Юрінком-Інтер, 2008. 1040 с.

4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/за. ред. С. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.

5. Канюк О. Формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців як важлива складова професійної підготовки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». Вип. 1617. Ужгород: Говерла, 2009. С. 123–126.

6. Концепція мовної освіти в Україні. URL: http://osvita.ua/doc/files/news/132/13273/Concept_L_education.doc.

7. Ленюк Н. Формування німецькомовної компетентності студентів технічних спеціальностей у процесі самостійної навчальної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2014. 225 с.

8. Ніколаєва С. та ін. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручн. 2 вид. випр. і перероб. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.

9. Мильруд Р. Методика преподавания английского языка. *English Teaching Methodology: учеб. пособие для вузов*. 2 изд., стереотип. М.: Дрофа, 2007. 253 с.

10. Павельева Т. Методика развития умений письменной речи студентов средствами учебного интернет-блога: английский язык, языковой вуз: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Тамбов, 2010. 157 с.

11. Патієвич О. Методика навчання стилістичної унормованості наукового писемного англійського мовлення майбутніх фізиків в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. К., 2015. 282 с.

12. Рогова Г., Рабинович Ф., Сахарова Т. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. М.: Просвещение, 1991. 287 с.

13. Словарь социолингвистических терминов. URL: <http://sociolinguistics.academic.ru/>.

14. Соловова Е. Методика обучения иностранным языкам: базовый курс лекций. М.: Просвещение, 2002. 238 с.

15. Соловова Е. Методика обучения иностранным языкам: продвинутый курс. М.: АСТ; Астрель, 2008. 278 с.

16. Сысоев П. Языковое поликультурное образование: теория и практика: моногр. М.: Глосса-Пресс, 2008. 385 с.

17. Тарнопольський О., Кожушко С. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою. Вінниця: Нова книга, 2008. 288 с.

18. Тетерина Н., Мосина Н. Формирование компетентности интерактивного иноязычного письма в процессе лингвометодической подготовки будущего учителя иностранных языков. *Фундаментальные исследования*. 2014. № 1. С. 133–137.